

Fermentation or Ferwor?

פרשת בא תשע"ח

EXODUS

PARASHAS BO

12 / 16-22

period shall you eat matzos, but on the previous day you shall nullify the leaven from your homes; for anyone who eats leavened food — that soul shall be cut off from Israel, from the first day to the seventh day.

¹⁶ "On the first day shall be a holy convocation and on the seventh day shall be a holy convocation for you, no work may be done on them, except for what must be eaten for any person — only that may be done for you.

¹⁷ "You shall safeguard the matzos, for on this very day I will have taken your legions out of the land of Egypt; you shall observe this day for your generations as an eternal decree. ¹⁸ On the first day, on the fourteenth day of the month in the evening shall you eat matzos, until the twenty-first day of the month in the evening.

2

17. ושמרתם את המצות. — You shall safeguard the matzos. In the plain sense of the verse, the matzos must be safeguarded while they are being made, since even a bit of delay or moisture can cause the grain, flour, or dough to become leavened. Since the word can be vowelized and read *leavened*, [you shall safeguard] the commandments, the Sages apply this injunction homiletically to all commandments: If a *mitzvah* comes to your hand, do not allow it to become "leavened" by delaying its performance (*Rashi*). Just as the Jews in Egypt were in such a state of spiritual decline that even a slight delay might have rendered the redemption impossible, so the performance of a single *mitzvah* without delay may be necessary for the salvation of an individual Jew at any moment (*Maskil L'David*).

מקדש הלוי

רלה

4

השעה ולא יפסיד את הרכבת... ובכן, מדוע הגישה כלפי התפילה שונה לחלוטין? מדוע כאן אנו מרשים לעצמנו לאחר מעט, ובודאי שאיננו מקפידים להגיע מספר רגעים לפני שעת התפילה? האם התפילה חשובה פחות מהנטיעה ברכבת? האם החמצת מצות התפילה - חמורה פחות מהחמצת הרכבת?

הרי יבוא כל אחד מאתנו חשבון עם עצמו: כאשר הוא מאחר לתפילה, ועליו להשלים את אשר התסיר, האם הוא עדיין יכול לכוון בכל מילה כראוי? האם הוא יכול לשים לב לכל מילה שהוא מוציא מפיו - כמונה מעות? הלא לב יודע מרת נפשו, ובודאי מכיר כל אחד מאיתנו בכך שאיחור לתפילה גורם לכך שאפילו לבטא כל מילה כראוי הרי זו משימה בלתי אפשרית לחלוטין!

על כן, בודאי מחוייב כל אחד מאיתנו להתחזק ולהתעורר בנושא זה, להתייחס אל התפילה לפחות כאילו היתה נסיעה לרכבת, ולהקדים מספר רגעים לפני שעת התפילה הנקובה - בכדי שיוכל להתפלל את התפילה כולה כראוי, ולא תהפך התפילה מ'מצוה' - לעבירה חלילה, מ'מצוה' - לחמץ...

ופרשי: "ושמרתם את המצות - שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו: 'תפח תלמוש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא את המצות' - אלא את המצות, כדרך שאין מהמיצין את המצות - כך אין מהמיצין את המצות, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד."

לכאורה עלינו לברר, מה ההשוואה בין הזריזות הנחוצה בעשיית המצות - בהן קיים חשש של חימוץ העלול לגרום בעקבותיו חשש של איסור באכילת המצה, לבין הזריזות הנדרשת בעשיית המצות ואיסור החמצת זמן? הלא בפשטות, מלבד הדמיון החזותי בין המילה 'מצות' לבין המילה 'מצוות' - אין כל שייכות בין השתיים!

ונראה, כי עומק גדול לימדנו חז"ל בדרשה זו. שכן הם ביקשו להבהיר לנו, שכאשר אנו דוחים ומחמיצים את המצוות - אין זו פגיעה רק בזמן קיום המצוה ואין כאן רק איחור בקיום חובתנו, אלא שעלול הדבר לשנות באופן מהותי את כל טיבה של המצוה מן הקצה אל הקצה!

כשם שאדם המשתהה באפיית המצות, עלול לגלות שבמקום שתהיה בידו מצה בה יכול הוא לקיים את מצוות בוראו, יש בידו חמץ אשר איסור גמור יש באכילתו ואף חייבים עליו כרת - כך גם האדם המשתהה בקיום המצוה עלול לגלות כי במקום מצוה - יש כאן עבירה, והיינו שעצם מהותה של המצוה משתנה, ולא רק פרט מפרטי קיומה...

וכאן, חובה עלינו להתעורר באי-אלו מצוות בהן שכיח במיוחד השיהוי והעיכוב, כמו לדוגמה מצוות התפילה...

כאשר אדם מבקש ליסוע ברכבת - הוא אינו מאחר אפילו לא ברגע אחד... הוא מקפיד להגיע בזמן, ואפילו מספר רגעים לפני הזמן, בכדי שחלילה לא יאחר את

עליון

לתתך

5

צריך להבין, הלא פשוט הוא שחז"ל לא באו להוציא את הפסוק ממשמעותו, אם כן מה פירוש הדבר שנקטו מצוות במקום מצות?

ביאר הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל משגיח ישיבת פוניבז': חז"ל ירדו אל עומק תוכנה של מצות מצה וגילו לנו שביסוד מצוה זו לימדו אותנו את מידת הזריזות. כשם שלא יכלו מצדם להגיע אל החירות אלא בכח הזריזות, כך אי אפשר לבוא אל קיום כל התורה והמצוות אלא בכח הזריזות. פשוט אם כן ש"ושמרתם את המצוות" הוא בעצם חיוב בזריזות כל המצוות כולן ושמרתם את המצוות, לכן נצטוו במצוה זו דווקא בשעת יציאת מצרים משום ששעה זו היתה שעת קבלת עול מלכות שמים וממילא מננה בנין אב לקבלת עול מלכות שמים.

היות שהזריזות היא ההקדמה לאורחות חיינו של האדם לכן פותח הטורף רש חלק אורח חיים במשנה (אבות פ"ה מ"ב) "הודה בן תימא אומר הוי עני כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים".

R. Taly

9

Let us return to that moment of midnight in Egypt. The problem with more time in Egypt would not have been the contaminating effects of Egyptian impurity; that danger had long since ceased. No, the problem with more time in Egypt would have been more time itself! Let us strive to understand. The redemption had to occur *k'heref ayin*, in the blink of an eye because that alacrity is necessary for an event to remain spiritual. Had we left Egypt slowly, naturally, in a relaxed fashion, we would have been a natural people! The Jewish nation was being born then; the moment of birth had to be transcendent because "Everything goes after the beginning", we became and remain a spiritual people because our beginning was spiritual. Our moment of formation occupied the absolute minimum of time, and since then we have lived on the edge of the physical universe, at that edge which interfaces with the transcendent, the Divine. The terrible danger of more time in Egypt would have been the time itself; that is the impurity which is meant here, the impurity of a nation destined for spirituality becoming merely physical, merely natural.

10

This is the secret of the statement of the Sages: "*Mitzva haba'aleyad' cha, al tachmitzena* — When a mitzvah comes to your hand, do not let it become stale", literally "do not let it become *chametz*, sour". "*U'shmartem es ha'matzos* — And guard the matzos" can be read as "And guard the mitzvos". No mere play on words; the idea here is that just as matza becomes chametz if left too long,

so too a mitzva, spiritual life for the one who performs it, becomes chametz, fermented, sour, if it is allowed to become part of the natural. A mitzva is a physical action containing unbounded spiritual energy, but it should be performed thus. If it is performed as no more than a physical action it may lose its connection with the spiritual world. Mitzvos are like matzos: performed at the higher level, with zeal and alacrity, they are transcendent; performed sluggishly, slowly, they sour.

11

קמד אסופת שמוח מערכות

ר' אליעזר

אבל העלם דבר חפון בלשון הברייתא: "כדרך שאין מחמיצין את המצה, כך אין מחמיצין את המצוה" - מאי משמע 'החמצת מצוה'? שאם הכוונה, שהשהה אותה עד שנדחית לגמרי, והחמיץ את ההזדמנות לקיימה, אין זה מעין המשל החמצת המצה. שבהחמצת המצה, לא

הופסדה העיסה לגמרי, אלא שהחמיצה, והפסידה מעלת מצה שבה. אלא על כרחך אתה מפרש, שגם מעשה מצוה, אפשר לו להיות מחמיץ, היינו, שהגם שעצמה של מצוה נתקיים לבסוף, אבל היא נעשית מצוה 'חמוצה'. מעשה מצוה שנתרוקן אורו. שיש מעשים של מצוה, הנעשים בלחט דקדושה, ועולים לריח ניחוח כקרבן. ואחרים יש, שאורם דהה, והם המכוונים כאן 'מצוה חמוצה'.

וכאן נתברר, שזריוות העשייה, היא המתכון העיקרי, המעניק למצוה צורה של הארה, שההתרשלות בקיומה, צר לה קלסתו פנים חמוצות. ובדעתנו למצוה הארה זו עד תומה, וללבן, מה טעם וכיצד, פועלים ההשהיה והדחיו, על צורתו של המעשה, עד שהוא מתרוקן מסגולותיו ובא לידי חימוץ.

ערכו של רגע

"ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים" (וי, יז)

כתב רש"י רבי יאשיה אומר אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצוות אלא אם באה לידך עשה אותה מיד.

הקשה בספר "כתב סופר" אם נקרא בפסוק כפי הדרש - "ושמרתם את המצוות" איך נתפרש את המשך הפסוק "כי בעצם היום הזה הוצאתי" וכי שמדבר על יציאת מצרים?

אלא ביאר, דהנה ידוע המדרש דאם היו ישראל במצרים עוד רגע אחד לא היתה תקומה כי היו נשקעים בשער הנון, נמצאנו למדים כמה חשיבות של רגע. מכאן אמרו רבותינו "ושמרתם את המצוות" ואם יש בידך לעשות מצוה אל תחמיצנה אלא תעשנה מיד, שאין אתה יודע מה יהיה ברגע הבא כמאמר חז"ל "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה", ומהיכן תלמד זאת - "כי בעצם היום הזה הוצאתי" וכו' - תתבונן ביציאת מצרים מהי חשיבות של רגע דהנה אם היו מתמהמהים עוד רגע קט כבר לא יכלו לצאת משם לעולם והיו נשקעים בשער הנון ולא היתה לבני תקומה. כן האדם אל ישתחה בקיום המצווה, אלא אם באה לידך - קיימנה מיד, שמא היצה"ר יתגבר עליך ותחמיצנה.

לקח זה למדים אנו גם מהברכות שבירך יצחק את יעקב, דכתיב שם בפסוק "ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו" - פירש"י "זה יוצא וזה בא", ובמדרש (ב"ר סו, ה) נחלקו איך לא ראה עשו את יעקב, רבי אייבו אמר: היה הבית מפולש וזה נכנס בפתח אחד וזה יצא בפתח שני, ורבנן אמרו: עמד לו יעקב מאחורי הדלת עד שנכנס עשו ואז יצא (ועי' במד' תנחומא).

והנה נסים גדולים נעשו לו ליעקב באותה שעה, שאילו הקדים עשו לבוא רגע אחד קודם לא היה מתברך יעקב, ולו יעקב היה מתעכב בהליכתו עוד רגע קט

ומסרב ללכת לאביו בצוואת אמו, היה עשו מקדימו וזוכה לכל הברכות, וכל עתידו של עם ישראל וגורלו היו אבודים, כי אם אין ברכות אין עתיד לעם ישראל, ועשו הרשע היה שולט ומנהיג לכל. אך הרגע הזה הכריע את עתידו של עם ישראל. נלמד מכאן רגע מאושר אחד - כמה תלוי בו, כמה יכול להיווצר בו.

ואם אין האדם מנצל את כל הרגע המוצלח והעילאי בשלמותו ובעיתו, אף שהברכות כבר הומטרו עליו, אך אם לא הגיע לסוף כל מה שעומד לזכותו ולרשותו כאשר נפתחו לו מן השמים אוצרות החכמה, ויכול לקבל עוד ועוד הרי זה צער גדול לאותו אדם, לדורות ואף לדורות עולם..."

8

סיפר הרב חייקין זצ"ל על רבו רבי אלחנן וסרמן זצ"ל: ר' אלחנן היה כידוע, צדיק גדול והתמדתו היתה לאין ערוך, הוא לא ביטל רגע אחד ממש, וכשלמד בבחרותו בטלול היה לומד שמונה עשרה שעות ביממה.

בכהנו כראש ישיבת ברנוביץ, לא רצה לקחת כסף מהישיבה. והיו עובדה שנקרעו מנעליה, ואף על פי כן, לא רצה לקחת כסף מקופת הישיבה, והיו תלמידי הישיבה מחפשים עצות ותחבולות להמציא לו מנעלים חדשים, וקבצו ביניהם פרוטה לפרוטה עד שעלה בידם להביא לו מנעלים חדשים. אחר זמן אמר רבי אלחנן, שיש לו צער גדול מהמנעלים החדשים, בגלל שיש בהן שרוכי קשירה, שהרי במנעליו הקרועים לא היו שרוכים, ונגרם לו עכשיו ביטול תורה בזמן קשירתם בעת הלבישה.

המהר"ל (בספר גור אריה) תמה על פירש"י, כי הלא אין הדרשה שאין מחמיצין את המצוות כפשטות פירוש הפסוק, ומה הכריחו לרש"י לפרש הפסוק בפירוש שאינו כפי פשוטו של מקרא, כדרך פירוש רש"י בכ"מ.

מבאר המהר"ל את דברי רש"י וז"ל, כדרך שאין מחמיצין וכי. כלומר בודאי

פשטיה דקרא אתא שלא יחמיץ את המצה, דהא מצה כתיב, ומדוהציא בלישנא "ושמרתם את המצות", והו"ל למכתב 'תשמרו מחמץ', מאי "ושמרתם את המצות", אלא לדרוש דכשם שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצוות.

• ואם תאמר מאי ענין זה לזה שתולה המצוה במצה, דטעמא דשייך במצה לא שייך במצוה, ומכ"ש שדבר תימה שרש"י הביא מדרש זה (מכילתא כאן) תוך פירושו, והוא רחוק מאוד מפשוטו. ויראה דודאי טעם אחד לשניהם, כי אסרה התורה החמץ (פסוק טו), ואסרה ג"כ העיכוב עד שיבוא לידי חימוץ, שהרי לא הספיק להחמיץ. וענין זה היה מפני שנגלה ממ"ה הקב"ה, ולא הספיק עסתם להחמיץ (הגדה של פסח). ומאחר שנגלה עליהם ממ"ה אין כאן עיכוב, כי מעשיו במהירות ובכח גדול עד שאין כאן עיכוב⁵⁵. והענינים השכליים פעולתם שלא בזמן, לפי שהם אינם תחת הזמן ואינם פועלים בתנועה שממנה הזמן, ולפי מדינת חשיבותם פעולתם בלי זמן. ולכן ציווה שאין מחמיצין את המצה להודיע כי פעולת השי"ת בלי זמן כלל. ואף מצות א' שהיא דבר ה', 'הבא לידך אל תחמיצנה', כי דבר ה' הוא מוטל עליו לעשות בלי זמן, לא כמו דברים של חול שהם גשמים שהם תחת הזמן נתונים, אבל אלו דברים אינם תחת הזמן, וצריך לעשות אותם מיד. וזהו דעת חכמים כאשר תדקדק בהם. ואם הוא מחמיץ את המצוה פוגם את המצוה כאילו היה דבר שהוא תחת הזמן. ומזה תבין כי מה שאין מחמיצין את המצה ואת המצוה ענין אחד הוא, שאין שם ענין זמן באלו דברים. ואלו דברים הם דברים כרויים מאוד למבין, והארנו בהם בספר גבורות ה', עכ"ל.

13 בספר פחד יצחק (פסח, מאמר א) מאריך לבאר דברי המהר"ל, ואצטט לשונו הזהב, כי הם דברים יסודיים, וז"ל, מדת הזריזות נתבעת היא מכל עובד ה' בכל עניני עבודתו, ומ"מ מצינו שייכות פרטית למדת הזריזות עם עבודת חג הפסח. "ושמרתם את המצות, מכאן שאין מחמיצין את המצוות", מתוך דקדוק הדברים אנו למדים חידוש גדול בתוכנה של מדת הזריזות, כי חסרון זריזות בעבודת ה' ובקיום מצוות אין פירושו שיש כאן העדר המעלה של זריזות, אלא שיש כאן קילקול חיובי המפסיד את שלימות צורתה של מעשה המצוה. שהרי השוו חכמים קיום מצוה מבלי זריזות לעיסה מחומצת בפסח. ובודאי שהחמץ עיסה בפסח אין טוף ענינו שהוא שולל מהעיסה את תואר המצה, אלא שהוא מדביק אל העיסה. היוק ניכר וקלקול מסיים. וכנראה שמאוד ענינו המהר"ל הרגיש בחידוש זה, כי הוסיף על הענין של מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, כי ע"י השיהוי זמן הוא מראה. שהמצוה הוא דבר הנופל תחת הזמן וע"י זה הוא פוגם את המצוה. והיינו כמבואר לעיל כי שיהוי זמן בעבודת ה' איננו מסוג של העדר מעלה, אלא שע"י זה הוא

מדביק פגם למעשה המצוה. וזה נעשה ע"י שמראה שהמצוה היא תחת הזמן.

וגדרן של דברים כך הוא: לפי התפיסה הרגילה ענינה של מדת הזריזות הוא מהירות התנועה של כוחות הנפש וכוחות הגוף הנוולדת מחמת הלחץ זה הרחק, שהרצון לוחץ על הכוחות הללו להשיג את חפצו בתכיפות. ובהתאם לתפיסה זו אין שום הבדל במהותה של מדת הזריזות, בין כשהיא באה בעניני עבודה בין כשהיא באה בעניני העולם, דעיקר ההבדל הוא ברצון, דלמקום שהרצון נמשך שם תכוון מדת הזריזות את דרכה. ועל אחת כו"כ שאין שום הבדל בעיקר מהותה של מדת הזריזות בין כשהיא באה בחובות המוטלות על הבן נח באשר הוא אדם, ובין כשהיא באה בחובות המוטלות על הישראל באשר עמדו אבותיו על הר סיני.

14 [המהר"ל מבאר במקום אחר (נתיב הזריזות פרק ב)] את המעלה המיוחדת שיש בעשיית מצווה בזריזות, כי היות והמצוה היא אלוקית, ראוי שגם אופן עשייתה יהיה נקי מגופניות, וכשעושה המצוה בזריזות אזי אין לכבודו של הגוף חלק בעשיית המצוה, ועל ידי זה נחשב שגם עשיית המצוה הוא באופן רוחני. ומה נפלא שאדם עם גוף יכול לעשות מצוות כאילו הוא ללא גוף, ובכך הוא מתעלה לדרגא הגבוהה ממדרגת מלאך, כי למלאך אין גוף שמפריע בעוד שלאדם יש לו את גופו שמפריע.]

15

יצאת מצרים הוא ה"בראשית" של "נצח ישראל", דהיינו התהוות של כנסת ישראל שהיא בריאה למעלה מן הזמן, לכן הוצרכה יציאת להיות נמשכת מלמעלה מן הזמן והיינו שיציאתם היתה בחפזון.

המושג "נצח ישראל" אין ענינו רק קביעות עובדה של תמידיות ההמשך של קיום כנסת ישראל, אלא שהוא בא גם לקבוע יחס נפשי, לנצח, ולזמן, המיוחד רק לכנסת ישראל, כלומר הקשר המיוחד בין ישראל ונצח קובע בנפש של כנסת ישראל לחץ להבקיע את מסגרת הזמן, ומביא מתוך כך למדת הזריזות בעבודת ה', וכשם שהתורה של יצירת נצח לתוך תחומי הזמן, דהיינו התהוותה של נצח ישראל היה דוקא בחפזון, כמו כן מאריך גיטא העלאתו של תחום הזמן למרום הנצח, דהיינו זמן כל קיום מצוה הוא דוקא בזריזות. החפזון של יציאתם והזריזות בעבודת ה' שני צדדים של מטבע אחת אשר שמה היא נצח ישראל. העליו, אפוא, בידניו כי יש לה למדת הזריזות איפה יציפה, בדיוטא התחתונה שלה היא נמדדת באיפה טבעית של לחץ הרצון להשיג את שלו במהירות ובתכיפות, ומצד זה היא משתייכת בשוה לעניני העולם ובעניני העבודה, וגם בעניני העבודה עצמם אין שום הבדל במהותה בין עבודת האדם מבני

נח ובין עבודת האדם מישראל. ואילו בדיוטא העליונה שלה היא נמדדת באיפה של נשמה הממאסת במסגרת הזמן ונמשכת לעבוד עבודתה אגב חזירה למלכות הנצח. ומצד זה אין לה שום נקודת שיתוף עם מהירות הפעולה בעניני העולם ולא עוד אלא שמויוחדת היא לאומה המונה ימיה משעת חפזון דמצרים.

16 18 עיר: קה-צניצ

מחי פנימיותה של מידה זו, אך אדמו"ר זי"ע ביאר במאמריו האחרונים שוכינו לשמוע מפיו, כי עשיית האדם מעשה מצוה בזריזות היא מעשה שהשכינה שורה עליו, וכל עיכוב זמן שחל בהמעשה אינה רק סכנה שיוכל להיות שם חלות היצר, אלא העיכוב עצמו הוא כבר חלות היצר, והשכינה כבר הסתלקה מהמעשה ההוא. הוא אשר מצינו בקרבן פסח שנצטוו "ואכלתם אותו בחפזון" (בא, רביעי), ובמכילתא יש לשון שזה חפזון שכינה: השכינה ממחרת בלי שום עיכוב זמן, כי שיהיו זמן הוא מסוד העיכובים והרע שהשתרע בעולם אחרי החטא; עבודתו של האדם "לרוץ אחרי השכינה" בשארית כח, בלי שום שיהיו זמן ועיכוב, וזהו מידת הזריזות. הדברים נוראים ונפלאים: זריזות היא המידה של השראת השכינה באדם! (ראה מאמרי "בעל הבית דוחק" בדעת חכמה ומוסר ח"א סי' קל"קג - עמ' תז וכו'). (ר"ט)

Ascending the Path

R. Yehonatan Miller

17

This should be our attitude towards mitzvot. If we realize how precious they are, and how fleeting, we will not wait around for a more convenient time. If we relate to a mitzvah at its true value, we will understand that by waiting, we stand to lose out on a treasure. While we relax and take our time the opportunity may well pass.

18

Unfortunately, our grasp of the value of money may be greater than our grasp of the value of mitzvot. The Arizal tells us to adjust our attitude, and rejoice at the gain of every mitzvah as we would at the gain of every million. When we have to go pick up a check, we would never sigh and try to stall. There is a smile on our face and a bounce in our step, and we cannot wait to get there. The same should be true of our approach to every mitzvah we are lucky enough to perform.

ek - 3' N - 5' 3' 3' 3'

עדיף לעשות המצוה מיד אף שהיא פחותה מהמצוה שיעשה לאחר זמן

הנה אחד מדרכי היצר, שלפעמים כאשר מגיעה לאדם הזדמנות לעשות מצוה, הרי הוא אומר לו להמתין כדי שאחר כך תהיה המצוה גדולה יותר.

כגון, כאשר מתעורר אדם בבוקר מוקדם, היצר הרע אומר לו, עכשיו יש מניין מהיר ואינו במתינות כדבעי, המשך לישון ותקום מאוחר יותר כי אז יש מניין מתון של יראי שמים יותר, וכך מנסה להגדיל אצלו את מצוות התפילה בשביל שימשיך לישון.

זהו שאמרו חז"ל: "מצוה הבאה לידך - אל תחמיצנה", כאשר המצוה כבר מצויה אצלך, אל תאחר אותה, בטענה שכדאי להתפייח ולהגדיל אותה כמו חמץ התופת, אלא עשה אותה מיד, ואפילו שהיא עתה קטנה ולא גדולה, עדיף לעשות עתה מלעשותה לאחר זמן כשהיא גדולה.

זהו אחד מדרכיו של היצר, לשכנע את האדם לאחר את המצוה כדי שהיא תהיה גדולה, ולבסוף האדם לא עושה את המצוה, לכן מיד בהזדמנות הראשונה צריך האדם לעשות את המצוה, על אף היא תהיה יותר קטנה מאשר עם יקיימה באיחור.

והנה על הכתוב (משלי יח): "חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט", פירש הגר"א: "חכם לב יקח מצוות, פירוש, שאם יאמר למחר אשכים בבוקר ללמוד, הוא יהיה נכשל בזה, ולא יעמוד, וזהו ה"חכם לב יקח מצות" - תיכף כשבא לידו, ואינו משהה אותם. ואויל שפתים ילבט, פירוש, אבל מי שהוא אויל ואינו עושה תיכף, אלא אומר בשפתיו שיעשה אחר כך או למחר. ילבט, פירוש, יהיה נכשל בזה ולא יעשה ככלל". וזהו היסוד הנ"ל, שלעולם אין כדאי להשהות המצוה, כיון שבסוף הוא לא יעשה אותה.

20

(שם אות א) כתב, דלמעשה העיקר כהספר חסידים. וכן פסק בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' א) במי שהיה חבוש בבית האסורים והתירו לו לצאת יום אחד בשנה, שהמצוה

הראשונה שבאה לידו היא קודמת ולא ימתין למצוה יותר גדולה. ובשו"ת חכם צבי (סי' ק) תמה עליו, ע"ש. ועי' עוד ברמ"א (או"ח סי' כה סי' ב) שכתב אם תפלין מזומנים בידו ואין לו ציצית אין צריך להמתין על הציצית, ובמג"א (שם) כתב הטעם מפני שאין משהין את המצוה אע"פ שיש לומר שיעשה אח"כ יותר מן המובחר מצוה בשעתה חביבה. סוף דבר מבוארת שיטת רוב הפוסקים שעדיף לקיים המצוה מיד ולא להמתין אע"פ שאח"כ תהיה מהודרת יותר, וזהו "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה".

21 - שאני ח"מ - ר' פתח - ק"ה (שם)

"רצוננו לעשות רצונך... שאור שבעיסה מעכב"

הדבר המחמיץ ודרך פעולתו מכבא ומסמל את היצר הרע ותחבולותיו, כמו שאמרו חז"ל (ברכות יז). "רצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה", ופרש"י "יצר הרע שבלבבו המחמיצנו". כמו ששכיחה מעשייה גורמת לעיסה שתחמיץ, כך אם מחשבתו פנויה מתורה ועבודת ה', יש מקום ליצר הרע להכנס בקרבו ולהסיתו לדבר עבירה, מאידך כאשר אדם עסוק בלימוד התורה וקיים המצוות אין לו פנאי לעבור על רצון ה'.

22

איסור החמץ מלמד על רעת העצלות

תהליך התהוות החמץ ואיסורו מלמדנו על התוצאות הרעות של העצלות, שהרי העיסה מחמיצה מאליה בלי שאדם עושה בה משהו, רק החיידקים הנמצאים באויר נכנסים לתוכה ומתרכיבים בה ומחמיצים אותה, רק אם האדם עוסק בה בלי הפסק אין הכח המחמיץ יכול להתפתח בקרבה, אבל בזמן שהתחום שוכח ממלאכתו, החיידקים הפטריות מתפחים את העיסה ומחמיצים אותה והמצה מתקלקלת.

אופן עשיית המצה מלמדת איך לגשת למצוות

כבר ביציאת מצרים ציונו הקב"ה לאכול מצות, ומצורת עשייתם מלמדנו את האופן איך עלינו לקיים מצוות, לישת המצות ואפיינת היא המחשה חיה בשבילנו באיזו זריזות צריכים לקיים את שאר המצוות, שהרי כאשר עושים מצות, רצים וממהרים בזריזות גדולה, וכל הזמן עוסקים במצה מבלי להפסיק הפסק כלשהו, ואפילו ששיעור הזמן שעיסה מחמיצה הוא ח"י רגעים בלי עסק, בכל זאת מחמיריה לא לשהות כלל מתחילת הלישה עד האפייה, כי חוששים שאם העיסה כבר התחממה בלישה היא ממחרת להחמיץ, כמו שכתב השר"ע (או"ח תנ"ט, סי' ב) "ואחרי שנתעסקו בכצק ונתחמם בידים, אם נייחוהו בלא עסק מיד יחמיץ", וכתב שם המשנ"ב (סי' י"ח) "לכתחילה כודאי יש ליהרר מלהניחה כך אפילו רגע אחד אם אפשר". אנו עושים מאמצים מרובים להתחזק מל אפשרות רחוקה שהעיסה תחמיץ, וזאת ע"י שעושים את המצה בזריזות המירבית.

רעת העצלות אינה מורגשת

23

הקושי שבהכרת ההכח לתקן את מידת העצלות, היא מפני שאם מכירים בגנותה, שהרי בשאר המידות הרעות כדוגמת כעס, קנאה ושנאת הבריות, כאשר הן פועלות באדם, הוא מרגיש אותם ואת הרע שבקו, ולבו נוקפו על כך, הוא מודע לכך שהתנהגותו אינה כראוי, אבל העצל אינו פועל רע בקום ועשה, רק קצת רפיון המנעות מעשייה, "מעט שנות מעט תנומות, מעט חבוק ידים לשכב", ואינו מרגיש שעושה עוולה בעצלותו, על כך כותב ה"מסילת ישרים" (פ"ו) "כי הנה העצל אע"פ שאינו עושה רע בקום עשה, הנה הוא מביא את הרעה עליו בשב ואל תעשה שלו", ככתוב "מעט שנות מעט תנומות... וכן כמהלך ראשך", בשכיחה מעשייה בשב ואל תעשה מביא העצל את הריש-הצרות על עצמו. "ואמר (משלי יח, ט) גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית", היינו אמנם הוא עושה את המוטל עליו אלא שעושה זאת ברפיון, בכך הוא פועל השחתה בנפשו - 'אח הוא לבעל משחית', "כי אע"פ שאיננו המשחית העושה את הרעה בידיו", כי הרע שבעצלות הוא באי עשייה "לא תחשוב שהוא רחוק ממנו אלא אחיו הוא וכן גילו הוא".

הפועל ברפיון - היצר הרע שבו מתפתח

מדוע המתרפה במלאכתו מכניס השחתה בלבו? מפני שאדם העסוק בעשיית טוב כמלוא המרץ והזריזות, ומחשבתו תפוסה בקיום המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה על צד היותר טוב, אין אפשרות לחיידק היצר הרע לפעול ולהתפתח במחשבות האדם ובלבו, אבל מי שעושה מעשיו הטובים בעצלתיים, ומחשבותיו הטובות מפוזרות הנה והנה, יש מקום למחשבות היצר הרע להכנס ולפעול, שהרי אין מציאות באדם של חלל ריק שאינו פועל וחושב טוב, וגם ברע אינו מהרהר ועושה, כפי שאנשים טועים לחשוב, כאשר שואלים אדם כמה אתה מהרהר כעת? הוא עונה איני חושב כלום, תשובה כזו בטעות יסודה, כי מחשבת האדם פועלת כל הזמן בלי הפסקה, ואם אינה עסוקה בדברים טובים, מיד היא מהרהרת הרהורים רעים - בתאוות, קנאה ושנאה וכדו', אפילו

diligent while baking the matzos lest they become chametz, we must be also diligent regarding mitzvos lest they spoil. We must grab the opportunity to fulfill every mitzvah that presents itself."

The concept of zerizus (alacrity) is not limited to the mitzvah of baking matzos. All mitzvos must be performed with alacrity lest they become "chametz" (spoiled).

The idea of "chimutz" applies to all mitzvos. The Mesillas Yesharim expounds on this idea at length and explains that if one does not perform a mitzvah at the earliest possible time, he empowers the yetzer hara to prevent him from accomplishing what he wants to do. The basic understanding is that if we tarry, we are in effect opening a door for the yetzer hara. But there is also a deeper explanation. The delay is not only an opportunity for the yetzer hara to interfere and prevent us from doing the mitzvah; the interim time period in and of itself was created as a result of the ra, the evil, that is present in this world.

* Chazal state that before Adam sinned by eating from the Eitz Hadaas, there was no delay between conception and birth. Similarly, Chazal tell us that in the future, in the days of Mashiah, cakes and ready-made fabrics will grow on trees. There will be no interim period needed to prepare food or clothing. This is an extension of the above concept. Delay itself is a by-product of sin, and during periods when sin is absent, delay is also absent.

This concept can be illustrated with a common scenario. A person is on his way to daven or do a mitzvah, and at that exact moment the mail arrives. He sits down to read a letter and peruse his bills. When he finally leaves his house, he sees the newspaper that was

thrown onto his walkway, and he bends down to read the headlines. These delays are born of the presence of ra that descended into the world with the advent of sin. This is the "chimutz" of mitzvos to which Chazal were referring.

"Translated into the vernacular, chimutz is also known as the snooze button."

Translated into the vernacular, chimutz is also known as the snooze button. The additional time we are trying to give ourselves is a guise of the yetzer hara. Any

delay of a mitzvah from the time the idea to do it germinates in our head until it is brought to fruition is a breeding ground for a myriad of delays and impediments. Our goal is to grab each opportunity as it presents itself so that we do not allow the ra to enter our lives.

(Shiurei Chumash, Parashas Bo 12:17; Alei Shur, Vol. II, p. 253)

האדם, ומעלה אותו לפסגות חדשות, ממילא נמצא, שהמצוה השניה שאדם עושה, מאירה ומנהרת, הרבה יותר מן הראשונה. שהעילוי שהשיג אדם במעשה הראשון, עומד לו, שיהא המעשה האחר, האחוז בעקביו, מאיר יותר. שהרי בינתיים השיג האדם העושה, דרגא חדשה גבוהה מן הראשונה, דרגא אליה העפיל, מכוחה של מצוה ראשונה. וממילא נעשית מצוותו האחרת, בוהקת יותר.

ואחרי שהאדם בחייו, הולך כל שעה ומקיים ריבוי מצוות מופלא, הנה נתיב התקדמותו עומד סלול ומותווה. ובסיכום חייו עלי אדמות - אם אך לא עיוות, קלקל והרשיע בינתיים - היה בדיון שיהא ניצב על פסגה נישאה ביותר. ואנו עומדים תמהים, מה טעם אין חזיון נאדר זה מתקיים לעינינו, אלא באנשי סגולה?

* וכאן אנו שבים ליסוד הרציפות, שנתבאר לפנינו. "אורח חיים למעלה למשכיל - למען סוד משאול מטה". אדם שזכה והשיג מה שהשיג, עדיין אין קניינו מובטח בידו, אלא אם כן ימשיך מיד, להתאמץ בהעפלה נמשכת באותו הניתב. אם הוא נעצר לרגע לפוש, בעל כרחו הוא נסוג ומידרדר. שאין מקומות חניה במשעולי הרוח. ואותה פסגה שכבר זכה וכבש בעמלו, משעצר בה, הוא נאלץ לשוב ולכבושה מחדש.

השתהות בקיום המצוה פוגם באיכותה

(שם)

חידוש גדול ומרעיש הראה הגה"צ רבי חזקיהו אליעזר קאהן זצ"ל משיגו ישיבת גייטסהדד בביאור דברי חז"ל המובאים ברש"י, מפורש בעומק דבריהם שמעלת הזריות בכל המצוות אינה מעלה נוספת בקיומן, אלא כשם שבמצות מצוה אם היא נעשית באיחור כלשהו היא בסכנת חימוץ, ואם נעשתה בזמן של יותר משונה עשרה דקות, למרות שמבחוץ היא נראית כשירה למהדרין, לפי ההלכה היא חמץ גמור, כך הוא בכל המצוות שע"י איחור המצווה "מתחמצת" המצווה והיא כבר שונה בצורתה הפנימית, עד כדי כך שחז"ל אומרים כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוות.

טעם הדבר כי תוכן המצווה תלוי בחשק ונדיבות הלב שהושקע בקיומן ולכן כמה שחסר בזריות והכנה למצוה חסר בעצם הדבר.

כתב הרמח"ל: "ואם יתרפה ויתעצל ולא יתחזק לדרוף אחריהם (אחרי המצוות) ולתמוך בהם, ישאר נעור וריק מהם בודאי" (מסילת ישרים פ"ו) צריך להבין את דבריו, איך יתכן שישאר ריק מן המצוות, הלא כמה עצלן שלא יהיה, אם רק הוא יהודי שומר מצוות, לא יתכן שלא יהיו בידו הרבה מצוות? אלא, ביאר הגאון רבי משה שפירא שליט"א ראש בית אולפנא רוממה ברור שכוונתו היא שמצוה בלי זריות איננה מצוה.

כך כותב המהר"ל (נתיבות עולם סוף נתיב הזריות) "כי הזריות למצוה הוא עיקר שכר המצוה" הרי שעיקר הזכיה לעולם הבא מונח בזריות. מפורש יותר בדברי הרמח"ל (מסילת ישרים פ"ז) "כי הזריות היא מידת שלימות גדול שטבעו של האדם מונעה ממנו עתה ומי שמתגבר ותופש בה כל מה שיוכל, הנה לעתיד לבוא יזכה לה באמת אשר הבורא ית' יתנה לו שכרו חלף מה שהשתדל אחריה בזמן עבודתו". הרי מפורש בדבריו ז"ל שבעולם הבא זוכים לזריות! השכר הוא זריות. העולם הבא הוא זריות."

* עם כל זאת, היה החפץ חיים זצ"ל מדייק, נאמר בפסוק זה "ושמרתם", לרמז את הצורך להיות בתוך הזריות בגדר "ושמרתם", להזהר מחפזון והתלהבות יתרים בקיום המצוות, שכן, לעתים טמונה בהתלהבות זו אש שמבעיר היצר הרע. ואילו מצוה אמיתית כמעט ואינה נעשית מעולם בהתלהבות מרובה, שכן במלה "ושמרתם" מתפרשת בלשון המתנה, כמו "שמר את הדבר" לפי זה מן הראוי, עד כמה שאפשר, לקיים מצוה בזריות ויחד עם זאת במתינות, בדעה מיושבת, כדי להיות בטוח שאין כאן שום שמץ של יצר הרע.

מה יפו פעמך פסח, עמ' ש"ג. לילה כיום יאיר עמ' 123. הח"ח חייו ופעלו ח"ג עמ' התקצ"א

61382

וכאן אנו נדרשים, להבנה חדשה בסיפא דמיתנין: "שכר מצוה - מצוה". כי מצוה שאדם עושה, מזככת אותו ומקדשתו. "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" (סוף מכות). שאלמלא ריבוי מצוות שבידן, לא היו ישראל זכין. שרק העיסוק המתמיי במצוה, מרוממם ומזככם. והו עיקר שכרה של מצוה, מה שהיא מעלה את האדם מן העפוריות הגופנית העכורה, מעדנתו, מקדשתו, ומרוממתו על כל המעשים. המצוה גופה שעבד, העילוי החפון בה, השליכה הרוחנית הנישאה החדשה שהשיג במעשיו, זהו תורף שכרן של מצוות. ובר דעת, לעולם אינו מבקש שום שכר אחר. "שכר מצוה - מצוה!"

ומשנרצף דיבורנו אהדדי, אנו משיגין תפיסת העמקה, במשנת בן עזאי. הן אמרנו, שמעלת המצוה ובהיקת אלומת אורה, באה בתולדה ממעלת העושה אותה. כמה שהעושה, הוא גברא מרומם יותר, כך תגיה הארת מעשי המצוות שלו. ואחרי שהבנו שעצמה של מצוה מזככת את

We read in this week's parsha, parshas Bo, (Shemos 12, 17): וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת כִּי בַעֲצַם הַיּוֹם הַזֶּה הוּצְאתִי אֶת צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם — you shall guard the matzos, for on this very day I will have taken your legions out of the land of Mitzrayim; you shall guard this day for your generations as an eternal statute. Rashi comments in the name of the Mechilta: רַבִּי יִשְׁיָה אָמַר, אֵל תְּהִי קוֹרֵא אֶת הַמַּצּוֹת אֵלָּא אֶת הַמַּצּוֹת, כְּדָרַךְ שְׂאִין מִחֲמִיצִין אֶת הַמַּצּוֹת כִּךְ אֵין מִחֲמִיצִין אֶת הַמַּצּוֹת, אֵלָּא אִם בָּאָה לִידָךְ עֲשֵׂה אוֹתָהּ מִיָּד — Rabbi Yoshiyah says: Do not read the word merely as "matzos", but rather also as "Mitzvos"; just as we do not allow the matzos to leaven, so, too, we should not allow Mitzvos to leaven; in other words, if you have the opportunity to perform a mitzvah, you should perform it immediately. Let us examine why HKB"H, Who gave us the Torah, chose to teach us this vital lesson specifically here. Why does He teach us the importance of alacrity — eagerness and promptness — to perform Mitzvos via the passuk: "you should guard the matzos"?

We find a wonderful explanation in the writings of the Chasam Sofer concerning the passuk (Shemos 12, 39): וַיֹּאפֹּו אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצְאָו — they baked the dough that they took out of Mitzrayim into cakes of matzos, for they could not be leavened; for they were driven from Mitzrayim and they could not delay; and they had also not made provisions for themselves. The Arizal teaches us that they could not delay, because they had already sunk to the forty-ninth level of tumah. Had they delayed any longer in Mitzrayim, they would have sunk to the fiftieth level — from which they would never have been able to exit. Yisra'el did not sink to the fiftieth level of tumah, because HKB"H hastened the exodus from Mitzrayim. This teaches us a vital lesson concerning the performance of Mitzvos. We must act promptly and eagerly. For, if we put off the performance of a mitzvah, the vigilant yetzer will cause it to spoil and leaven; the yetzer will provide us with all sorts of excuses to be negligent.

31 Seeing as the Torah is elucidated in seventy different ways, let us address the reason as to why HKB"H revealed this vital lesson to

us specifically here regarding the command: "you should guard the matzos". First, however, let us examine the passuk (Shemos 4, 20): וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו וַיִּרְכָּב עַל הַחֲמֹר, וַיֵּשֶׁב אֶרֶץ מִצְרַיִם — so Moshe took his wife and sons, mounted them on the donkey ("chamor"), and he returned to the land of Mitzrayim; and Moshe took the staff of G-d in his hand. Rashi explains: עַל הַחֲמֹר - חֲמֹר הַמִּיּוּחָד, הוּא הַחֲמֹר שֶׁחָבַשׁ אֲבָרָהָם לַעֲקִידַת יִצְחָק; וְהוּא שֶׁתֵּיחַד מֶלֶךְ הַמַּשִּׁיחִים לְהִגְלוֹת עַלְיוֹ, שְׂנֵאֲמַר (זְכַרְיָה ט-ט) עֵינִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמֹר — this was not just any donkey; this is the donkey that Avraham saddled on his way to the "akeidah", and it is also the donkey that the Melech HaMashiach is destined to be revealed upon — as described in Zechariah (9, 9).

Let us endeavor to connect the dots, so to speak, connecting these three seemingly diverse events involving the "chamor": (a) Avraham saddling the "chamor" on his way to bind Yitzhak, (b) Moshe placing his wife and sons on this very same "chamor" and (c) the fact that the Melech HaMashiach is destined to appear on this "chamor", as prophesied: "עֵינִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמֹר" — a pauper riding on a donkey (chamor).

32 The Klipah of "Chamor" is Laziness

I was struck with a fascinating thought based on the Zohar hakadosh (Vayishlach 173a). According to the Zohar, Mitzrayim is the klipah of the "chamor", as reflected by the prophesy (Yechezkel 23, 20): "אֲשֶׁר בָּשָׂר הַחֲמֹרִים בָּשָׂרם" — their flesh is the flesh of donkeys. A similar allusion — associating Mitzrayim with the "chamor" — is found in the Midrash (S.R. 18, 10). We must endeavor to understand the nature of the klipah of the "chamor" and its practical significance.

The divine kabbalist Rabbi Moshe Cordovero, zy" a, known as the Ramak, teaches us that the klipah of the "chamor" is laziness. The nature of the donkey is not to rush or run; it exemplifies laziness. He applies this idea to elucidate the following passuk in the passage of the "akeidah" (Bereishis 22, 3): "וַיִּשְׁכַּח אֲבָרָהָם בְּבוֹקֵר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת הַחֲמֹר" —

וּנְמָצָא מֵעֵתָה, שֶׁאִם הִשְׁתַּה אָדָם בְּדָרֶךְ הַלֵּיכָתוּ, מֵאֲבֹדַת הַמַּצּוֹת הַשְּׂנִיָּה אֶת תּוֹקְפָה, וְנִעֲשִׂית לּוֹ הֵיא, כְּמַצּוֹת רֵאשׁוֹנָה. כִּי דִיחּוּי הַשְּׂנִיָּה שְׂבִינֵיהֶם, אֵיבֹד וְהִשְׂמִית לּוֹ אֶת הָאֶרֶת שֶׁל הָרֵאשׁוֹנָה. מִשְׁשָׁה, תִּיעֶשֶׂה הַמַּצּוֹת הַשְּׂנִיָּה בְקִטְנוֹת הַמּוֹחִין, כְּדָרֶךְ שְׂנִיעִית הָרֵאשׁוֹנָה. שְׂמַעְלָתוֹ, פִּקְעָה בִּינְתֵיִם.

וּמִכָּאֵן נִגְזַר הַכְּרַח הַזְּרִיזוֹת בְּעִבּוּדַת ה'. הוּי רֵץ לְמַצּוֹת! אָדָם נִדְרֵשׁ לַעֲסוֹק בְּמַצּוֹת, לֵאל שְׁהוֹת שֶׁל הַפֶּסֶק. שְׂעִישֵׂה רֵאשׁוֹנָה מְרוֹמְמָתוֹ, וְעִשׂוּיָה לְהַטְעִים אֶת הַמַּצּוֹת הָאֲחֵרֶת הַמְּזוֹמְנָת לּוֹ. אֵלָּא שֶׁהַדְּבַר מוֹתְנָה בְּכֶךְ, שֶׁל יֵהָא בֵּין עִשׂוּתוֹ הַפֶּסֶק. כִּי רַק רְצִיפּוֹת הָעֲלִיָּה, הֵיא לְבֹדָה מִשְׁמַרְת אֶת הַסְּגוּלוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת. וְהַפֶּסֶק עֲלוֹל לְהַפִּיג, אֶת הַרּוֹמְמוֹת שֶׁכֶּבֶר נִרְכָּשָׁה.

אֲ וּמֵעֵתָה אֲנוֹ קוֹרִין מִשְׁנַת בֵּן עֲזָאִי בְּהַטְעָמָה: "הוּי רֵץ לְמַצּוֹת" - מַה טַּעַם? - "שְׂמַצּוֹת גּוֹרֶרֶת מַצּוֹת" - הָעֲלִיָּה שֶׁהִשִּׁיג אָדָם בְּמַצּוֹת רֵאשׁוֹנָה, גּוֹרֵר, מִטְעִים וּמֵעֲנִיק יִתְרוֹן הַכֶּשֶׁר וְהַגָּהָה, לְמַצּוֹת הַשְּׂנִיָּה. וְהֵיא זֶה, מִשּׁוֹם - "שֶׁשְׂכַר מַצּוֹת, מַצּוֹת". שְׂתוֹרֵף שְׂכָרָה שֶׁל מַצּוֹת, הוּא הָעֲלִיָּה הַסְּפוּן בְּמַצּוֹת עֲצָמָה. וּמִכָּה עֲלִיָּה זֶה, נִעֲשִׂית הַמַּצּוֹת הָאֲחֵרֶת, בִּיתְרוֹן הָאֶרֶץ וְגִרְיָה. אֵלָּא שְׂחִזְיוֹן זֶה מוֹתְנָה, בְּכֶךְ שִׁיָּהָ אָדָם רֵץ מִמַּצּוֹת לְמַצּוֹת, לֵאל שְׁהוֹת וְדִיחּוּי שֶׁל הַפֶּסֶק. שֶׁאִם יַעֲצוֹר מִירוֹצוֹ, הֵיא זֶה אֵיבֹד אֶת מַעַלְת הַגִּרְיָה.

29 תוכנו רצוף אהבה

בְּבִרְיַת הָאָדָם לְקַח הַקֶּבֶ"ה עִפְר מִן הָאֲדָמָה וַחֲזִיבֵר לּוֹ נִשְׁמָה - חֶלֶק אֱלוֹהִים מִשְׁעָל.

לְגוֹף יֵשׁ כָּל הַזְּמַן הַתְּמוּדְדוֹת עִם הַנִּשְׁמָה. הַגּוֹף מוֹשֵׁךְ אֶת הָאָדָם לְחֹמְרִיּוֹת וְהַנִּשְׁמָה שֶׁהֵיא רוּחָנִית רוֹצָה לְרוֹץ כָּל הַזְּמַן "דָּרֶךְ מַצּוֹתֶיךָ אֲרוּץ" כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים שְׂנֵאֲמַר עֲלֵיהֶם "וְהַחֲיוֹת רָצוּ וְשׁוּב".

אֲוֹמֵר הַשֵּׁל"ה, דְּבַר זֶה רְמוּז בְּשֵׁם "אָדָם" מִצַּד אַחַד "אֲדָמָה" כִּי לּוֹקַח עִפְר מִן הָאֲדָמָה וּמֵאֲדָרֶךְ, תְּפַקִּידוֹ לְהַגִּיעַ ל"אֲדָמָה לְעֵלְיוֹן".

בְּמַצְרִים הֵינּוּ בְּגִלוֹת הַחֹמֵר, וְלִצְאָת מֵהַחֹמְרִיּוֹת זֶה רַק עַל יְדֵי זְרִיזוֹת כְּמוֹ שְׂאוֹמֵר הַמְהַר"ל שֶׁמַּצּוֹת הַנִּעֲשִׂית בְּזִרְזוֹת הֵיא מַצּוֹת בְּלִי כְּבִידוֹת הַגּוֹף.

וְלִכֵּן נִאֲסַרְנוּ לְאֲכּוֹל חֶמֶץ בְּפֶסַח מִשּׁוֹם שֶׁהַחֶמֶץ זֶה יִסּוּד הָעֲצָלוּת. כֶּךְ אֲוֹמֵר הַחִינּוּךְ (מַצּוֹת קִיא) עַל הַפֶּסֶק "כָּל שְׂאוֹר וְכָל דְּבִשׁ לֹא תִקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶׁה לָּהֶ" - כִּי הַשְּׂאוֹר הוּא חֶמֶץ וְהַחֶמֶץ הוּא עֲצָלוּן.

Avraham arose in the morning and he saddled his donkey. Referring to this passuk, we learn in the Gemara (Pesachim 4a): "זְרִיזִין מְקַדְמִים" — those who are prompt and eager are the first to perform Mitzvos. In this light, the Ramak interprets the passuk as follows: "וַיִּשְׁכַּח אֲבָרָהָם בְּבוֹקֵר" — Avraham rose early to perform the mitzvah of the "akeidah" with alacrity; in this merit, "וַיַּחְבֹּשׁ אֶת הַחֲמֹר" — he controlled and conquered the klipah of the "chamor" — laziness.

Come and see how this provides us with some insight into another statement in the Gemara (Berachos 3a): "שֶׁלֶשׁ מִשְׁמֵרוֹת הוּי" — the night is divided into three watches... during the first watch, the "chamor" brays. The holy Rabbi Shimshon of Ostropol, zy" a, writes in Likutei Shoshanim that the Gemara is referring to the klipah of the "chamor" that prevails during the first part of the night. This is alluded to by the fact that the word "חֲמֹר" appears in the Torah with the letter "vav" absent--"חמ"ר. Thus, it is an acronym for מִשְׁמֵרָה רֵאשׁוֹנָה חֲמֹר — the first watch is that of the "chamor". This is the gist of what he writes. Let us examine the meaning and significance of the klipah of the "chamor" that brays specifically during the initial portion of the night.

➤ We can suggest the following explanation. The klipah of Mitzrayim is the "chamor", representing laziness. The purpose of the exodus from Mitzrayim was not just the physical redemption but also the spiritual redemption. Therefore, HKB"H set an example for all of Yisrael by redeeming them swiftly and ahead of the expected time so that they would not descend to the fiftieth level of tumah. As a result, their dough did not have sufficient time to leaven, teaching us to follow His example by fulfilling the Mitzvos of Hashem swiftly and eagerly.

For this reason, on the occasion of the first Pesach, in Mitzrayim, Yisrael were commanded (Shemos 12, 11): "ואכלתם אותו בחיפזון" — you shall eat it hastily — in order to overcome and subdue the klipah

of the "chamor" — laziness. Therefore, the Torah warns us: **ושמרתם את המצות - כדרך שאין מהמיצין את המצות כך אין מהמיצין את המצות.** **ואלא אם באה לידך עשה אותה מיד** — always serve Hashem promptly and enthusiastically, so that we do not fall prey once again to the klipah of the "chamor" — laziness — chas v'shalom.

Mashiach's Response: "Even today, if you will you will but hearken to His voice"

35 Continuing along this path, let us explain the common thread that connects the three appearances of the "chamor" mentioned by Rashi: **ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור - על החמור, חמור המיוחד, הוא החמור שחשב אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתידי מלך** (1) — **אוסה** putting his wife and sons on the donkey, (2) Avraham saddling up the donkey on the way to the "akeidah" and (3) the future appearance of the Melech HaMashiach on the very same donkey. This donkey is the klipah of the "chamor" — laziness. Riding atop the donkey signifies the goal of controlling and being above the klipah of the "chamor".

Now, the first one to accomplish this goal was Avraham Avinu, as it is written: **וישכם אברהם בבוקר** — Avraham arose early in the morning — with alacrity — **ויחבשו את החמור** — and he saddled his donkey — he overcame and subjugated the klipah of the "chamor" — laziness. Moshe learned this valuable lesson from him. So when he wished to bring his family to Mitzrayim, he instituted the remedy ahead of the ailment: **ויירכיבם על החמור** — he placed them atop the donkey — he taught them to control the klipah of the "chamor" by serving Hashem with promptness and enthusiasm.

To explain the connection with the third appearance of the "chamor" — the future appearance of the Melech HaMashiach as a humble pauper riding atop a donkey — let us examine a fascinating passage in the Gemara (Sanhedrin 88a). Rabbi Yehoshua ben Levi encounters Mashiach and asks him: **לאימת אתי מר?** — when are you coming to redeem Yisrael? Mashiach replies that he will come today: **היום**. When the day passed and Mashiach failed to arrive, Rabbi Yehoshua ben Levi went to Eliyahu HaNavi and complained that Mashiach had lied to him.

To which, Eliyahu explained the intent of Mashiach's response (Tehillim 95, 7): **היום אם בקולו תשמעו**. He meant that he would come "even today, if Yisrael would only heed the words of HKB"H". This is a truly bewildering response. What prompted Mashiach to reply so mysteriously: **היום** — today — meaning possibly even today? His response was clearly misleading — suggesting that he would arrive that very day. To be crystal clear, he should have replied

that he would come: **היום אם בקולו תשמעו** — even today, if you will but hearken to His voice.

36 "A pauper and riding on a donkey"

Let us attempt to justify and clarify the deeper message inherent in the response of the righteous Melech HaMashiach. He purposely began by emphasizing the word **היום** — today. He wanted to teach us the proper path for a Jew to choose in order to hasten the arrival of the Mashiach heralding the future geulah. First, let us present a passage from the Gemara (Sanhedrin 98a):

Rabbi Alexandri said: Rabbi Yehoshua ben Levi noted a contradiction: it is written, "in its time", but it is also written, "I will hasten it". If the Jews are deserving, "I will hasten it", if they are not deserving, "in its time". Rabbi Alexandri said: Rabbi Yehoshua ben Levi noted a contradiction: it is written, "And behold! With the clouds of Heaven, one like a man came"; but it is also written, "a pauper riding on a donkey". If the Jews are deserving, "with the clouds of Heaven", if they are not deserving, "a pauper riding on a donkey".

Rashi provides the following clarification: **עם ענני שמיא, כבר אינו אתי במהירות, וכתוב עני ורוכב על החמור, כעני הבא על חמור בעצלות** — "with the clouds of Heaven" implies that he will come swiftly, while "a pauper riding on a donkey" implies that he will come sluggishly. The Torah Chaim explains that Rabbi Yehoshua ben Levi intended this as a clarification of his first statement. "If they are deserving, 'I will hasten it'" conveys that HKB"H will hasten the geulah by sending Mashiach on the clouds of heaven; however, "if they are not deserving 'in its time'" indicates that the arrival of the Mashiach will be more protracted; rather than arriving swiftly, he will come like "a pauper riding on a donkey".

* Now, let us examine Rabbi Yehoshua ben Levi's words more closely. If the Jews are deserving, "I will hasten it", if they are not deserving, "in its time". In what way must they be deserving to hasten the geulah? It is also worthwhile to examine Rabbi Yehoshua ben Levi's second statement: if they are not deserving, "a pauper riding on a donkey". This phrase is taken from a passuk in the Prophets (Zechariah 9, 9): **גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם, הנה מלכך יבוא לך** — "Rejoice greatly, O daughter of Zion! Shout for joy, O daughter of Jerusalem! For behold, your king

will come to you, righteous and victorious is he, a pauper riding on a donkey. Why is the condition of Yisrael not being deserving described as "a pauper riding on a donkey"? Was there not a more respectable animal to use in the description of the coming of the Mashiach at his designated time?

38 Let us resolve these issues by referring to the Gemara (Megillah 12b): **במה שאדם מודד בה מודדין לו** — by the measure that a man measures others, they (the heavenly court) measure him. We can now suggest that this is the meaning of the statement: "If the Jews are deserving, 'I will hasten it.'" In other words, if Yisrael serve Hashem with alacrity, correspondingly, HKB"H will hasten the geulah. On the other hand: "if they are not deserving" — if they do not serve Hashem promptly and enthusiastically, but rather lethargically, HKB"H will react in kind; the arrival of the geulah will be more protracted; it will only come "in its time".

This is also the meaning of Rabbi Yehoshua ben Levi's second statement: **עם ענני שמיא, לא זכו - עני ורוכב על החמור** — if the Jews are deserving, "with the clouds of Heaven", if they are not deserving, "a pauper riding on a donkey". If they merit serving Hashem with alacrity, correspondingly, Mashiach will come swiftly on the clouds of Heaven. If, however, they are not meritorious, chas v'shalom, and serve Hashem lethargically, Mashiach will first have to subjugate the klipah of the "chamor" — laziness. Hence, in the latter case, his arrival will be delayed. He will necessarily arrive like a humble pauper due to Yisrael's lack of good deeds. Additionally, he will arrive "riding on a donkey" — in other words, he will have to overcome the "chamor" and subdue the klipah of laziness.

(Devarim 11, 13): "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה: — and it will be that if you will listen to My Mitzvos that I command you today. We need to explain the word "היום" — today — in the passuk.

We can suggest that the passuk is teaching us that not only must we serve Hashem by actually performing the Mitzvos, but we must do so promptly and eagerly; we should not be persuaded by the yetzer to put everything off until tomorrow. Therefore, the passuk emphasizes the word "today" — not tomorrow! This is also the implication of the passuk (Devarim 4, 4): "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום" — but you who cling to Hashem, your G-d, are all alive today. The true test of one's close relationship with Hashem is the manner in which he serves Hashem — that he does so enthusiastically and promptly. He does things "today" and does not postpone them until tomorrow.

It should now be apparent to us why Mashiach did not state explicitly that he would come: "even today, if you will but hearken to His word". Had he done so, we could have mistakenly understood his response at face value — that he would come today if this condition is met. Therefore, he intentionally and cleverly answered that he would come "today". He wanted us to understand that there is an additional condition that is required for him to come. We must serve Hashem with alacrity — implied by the word "היום"; we must not fall under the influence of the klipah of "chamor" and postpone our service of Hashem until tomorrow.

Yet, Rabbi Yehoshua ben Levi did not grasp his meaning; so he went to complain to Eliyahu. Eliyahu explained to him the true meaning of Mashiach's response: "היום אם בקולו תשמעו" — even today, if you will but hearken to His word. As to why he responded simply with the word "היום" — today — it was to indicate the importance of serving Hashem with alacrity — and not putting things off until tomorrow. Rabbi Yehoshua ben Levi reacted by immediately elucidating the following: "זכו אחישנה, לא זכו בעתה". In other words, if they are deserving and serve Hashem with alacrity — fulfilling the condition of "היום" — then Mashiach will also demonstrate this attribute; he will arrive swiftly on the Clouds of Glory. It will not be necessary for him to arrive like: "עני ורוכב על החמור" — a humble pauper riding on a donkey; he will not have to first subdue the klipah of the "chamor". For, this troublesome klipah will have already been eliminated by our promptness and eagerness. In this manner, we will merit the geulah in the form of "אחישנה" — hastily, in our days. Amen.

חכמת האלפין ג"כ 44

עוד נלמד מזה, שאם כבר נפל החימוץ כבצק והמצות החמיצו, אז כבר לא יועיל כל הזריזות מכיון שכבר נתחמץ, כמו כן בעניני המצוות, שאם אין לאדם ההתלהבות וההרגשה לעשות תיכף את המצוה מוכח שחסר לו בפנימיותו, ואפילו שיקיים לאחר זמן את המצוה, זו תהיה מצוה ממדרגה אחרת לגמרי, כי לא תוכל המצוה לפעול עליך אותה ההשפעה שהיתה פועלת עליו, לו היה מקיימה תיכף בהתעוררות הראשונה, כי כבר נתמצה המצוה ופנים חדשות באו לכאן, ודווקא כלומד מענין השימור של מצות אם כי ע"פ רמז בתורה, לימדו אותנו חז"ל יסוד גרול זה בענין זריזות שבמצוות. (נחלת אליעזר).

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מה שמצינו במכת צפרדע (שמות ח-ד): "ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו לה', ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיך לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאור תשאונה, ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה' אלקינו".

ותמה הרמב"ן שהרי: "ידוע כי מנהג כל האדם לבקש שתסור רעתו מיד", הנה כי-כן מדוע דחה פרעה את הסרת הצפרדעים למחר. אך לפי האמור יש לומר כי מאחר שבקשת פרעה למשה ואהרן שיתפללו לה' היתה בבחינת תשובה, אף שהוכרח לך מוחמת המכה הקשה, אולם בהיותו קליפת חמור היא העצלות שדרכו לדחות הכל למחר ביקש לדחות את התשובה למחר.

נפלא לצרף בזה מה שכתב ב"דברי ישראל" פרשת וארא לפרש הפסוק (שמות ח-ט): "ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה". ופירש רש"י כי פדות היא לשון הבדלה: "ושמתי פדות, שיבדיל בין עמי ובין עמך". וביאר הענין

על פי מה ששינוי בגמרא (שבת קנג): "רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך, שאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להן וכל שכן ישוב היום שמה ימות למחר ונמצא כל ימינו בתשובה".

ואכן זהו ההבדל בין הצדיק ובין הרשע בבחינת "למחר", כי הצדיק שב בתשובה כל יום: "שמה ימות למחר", ואילו הרשע חוטא בכל יום באמרו: "אשוב למחר". וזהו פירוש הפסוק: "ושמתי פדות בין עמי ובין עמך", ומפרש מהו ההבדל בין ישראל למצרים, "למחר יהיה האות הזה" - ההבדל ביניהם הוא בבחינת "למחר" כאמור, עכ"ה"ק.

ולפי דברינו מתקשר ענין זה להפליא עם מצרים, שהם קליפת חמור היא העצלות שדוחה הכל למחר, לעומת ישראל זרע אברהם עבדו שהשכים בזריזות לעקוד את יצחק בנו: "ויחבוש את חמורו" שהכניע קליפת חמור. וכבר אמרו על כך בספרים הקדושים רמז הכתוב במלחמת עמלק (שמות יז-ט): "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הילחם בעמלק מחור". פירוש, צא הילחם באותו עמלק "מחר" שדוחה הכל מהיום למחר.

לעבודך באמת * בא

כללו של דבר, הזריזות היא מהיסודות הנצרכים ביותר לעבודת ה', כדי להתגבר באמצעותה על העצלות הטבעית. בנוסף, עשיית המצוות בזריזות מולידה שמחה פנימית, חפץ ותשוקה לעבודת ה', בעוד שהשתהות בקיום המצוה מהווה סכנה להתעוררות עיכובים העלולים למנוע את קיום המצוה, וכן פוגמת בקיום המצוה.